

УДК 378. 016-057.875

І. В. КАРАПУЗОВА

кандидат педагогічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ ІЗ ТРУДНОЩАМИ У НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлені окремі результати впровадження авторської технології організації педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання. Зокрема, розкриваються особливості надання педагогічної підтримки студентам, у яких виявили труднощі у навчально-дослідній діяльності. Доведено, що у процесі використання різних видів і форм педагогічної підтримки та методів її здійснення майбутні вчителі стали допускати менше помилок у визначенні концептуального апарату дослідження, значно скоротилася кількість технічних помилок в оформленні наукових робіт, студенти активно допомагали один одному при виборі теми дослідження тощо.

Ключові слова: педагогічна підтримка, організація, технологія, студент, труднощі, навчально-дослідна діяльність, навчання, особистість.

Основним напрямом удосконалення змісту освіти у вищому педагогічному навчальному закладі є реалізація ідеї всебічного розвитку особистості студента. Тільки гармонійний розвиток майбутнього вчителя забезпечує його підготовку до життя й діяльності, і виступає запорукою свідомого та творчого виконання випускником професійних і суспільних функцій, формує потребу в самоосвіті, в постійному підвищенні свого наукового й професійного рівня.

Відомо, що навчання є індивідуальною пізнавальною діяльністю, спрямованою на пізнання буття й саморозвиток суб'єкта, що навчається. Природно, що на його шляху пізнання виникають ті чи інші труднощі, які він намагається самостійно подолати. Навчання студентів у цьому плані не є виключенням.

Безперечним є і той факт, що в процесі навчання, опрацьовуючи інформацію, яка надходить із різних джерел (від викладачів, навчально-методичної літератури, мережі Інтернет тощо), здобуваючи уміння та навички, майбутні вчителі зіштовхуються з різними проблемами та труднощами, що впливають на продуктивність й успішність їхньої навчальної діяльності. Однак не кожен студент може самостійно знаходити способи їх подолання, оскільки ще не має здібностей до повної саморегуляції, властивих, на думку психологів, дорослим людям. Студентський вік співпадає з періодом юності, тому в ситуаціях, коли виникають проблеми та труднощі, потрібна підтримка досвідченіших людей – викладачів, які допоможуть майбутньому вчителю подолати їх самостійно, що забезпечить ефективність як навчального процесу, так і розвитку особистості майбутнього фахівця. Труднощі супроводжують процес професійного саморозвитку студента, є різними за

своїм походженням, становлять специфіку процесу навчання та визначають особливість педагогічної підтримки майбутніх учителів у цьому процесі.

Педагогічна підтримка є предметом дослідження багатьох сучасних науковців, які розглядають її як обґрунтування теоретико-методологічних і змістових основ професійно-педагогічної освіти, орієнтованої на особистісне і професійне зростання студента (В. Андрущенко, А. Бойко, С. Гончаренко, О. Гребенюк, В. Гриньова, О. Пехота, О. Савченко, А. Хоменко, Л. Хомич та інші); як організацію процесу навчання студентів з урахуванням педагогічного супроводу і допомоги (І. Бех, Є. Бондаревська, Т. Давиденко, Т. Цецоріна, Т. Шамова, Н. Шиян, І. Якиманська та інші); подолання труднощів студентів у навчанні (М. Данилов, Н. Кузьміна, В. Лозова). Організації навчально-дослідної діяльності студентів вищих педагогічних закладів освіти присвячені роботи В. Андрущенко, В. Безпалька, Я. Болюбаша, І. Драча, І. Шимко та інших вчених.

У наукових дослідженнях, присвячених безпосередньо питанням педагогічної підтримки особистості, підтримку розглядають як надання допомоги у вирішенні проблем розвитку індивіда (А. Андреева, Т. Анохіна, О. Газман); як взаємодію, дружні стосунки, внутрішнє налаштування на спільний позитивний результат педагога і суб'єкта навчання (Н. Крилова, Н. Михайлова); як педагогічну діяльність, що забезпечує процеси індивідуалізації особистості (В. Бердеханова, Г. Сорока); як активну співучасть у життєвому самовизначенні особистості, підготовку до здійснення вибору в проблемних ситуаціях, самореалізацію й усунення суб'єктивних перешкод розвитку (Г. Костюк, А. Маслоу, В. Рибалка, К. Роджерс та інші).

Незважаючи на те, що в останні роки помітно зростає інтерес науковців до проблеми педагогічної підтримки особистості (Н. Андрущенко, Є. Бакшеєва, Г. Корнєтов, С. Кульневич, Г. Сорока та ін.), технологія організації педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання ще недостатньо висвітлена у вітчизняній науці та практиці.

Мета статті – висвітлити результати впровадження авторської технології організації педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання, зокрема особливості надання педагогічної підтримки студентам, у яких виявлено труднощі у навчально-дослідній діяльності.

Для розв'язання комплексу завдань нами використано такі методи дослідження: теоретичні – методи логіко-теоретичного аналізу та синтезу, методи систематизації (вивчення педагогічної, психологічної літератури для обґрунтування основних теоретичних положень, для узагальнення теоретичних ідей, визначення поняттєво-категорійного апарату, розроблення й обґрунтування технології організації педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання); емпіричні – діагностичні (анкетування, тестування, письмове й усне опитування, бесіда, інтерв'ю); спостереження – для виявлення труднощів студентів у навчанні.

Експериментальне дослідження здійснювалося в умовах звичайного навчального процесу в Полтавському національному педагогічному уні-

верситеті імені В. Г. Короленка. Необхідною умовою запровадження технології організації педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання була згода студентів експериментальної групи на участь в експерименті, оскільки педагогічна підтримка, спрямована на розкриття їхнього особистісного потенціалу, виявлення і подолання труднощів, які заважають розвиткові особистості та їхньому саморозвиткові в процесі навчальної діяльності. Опитування студентів експериментальної групи показало, що всі вони погодились брати участь у нашому дослідженні.

Проведене нами дослідження “Організація педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання” передбачало розроблення авторської технології організації педагогічної підтримки майбутніх учителів, основною метою якої було подолання труднощів студентів у навчанні. У контексті нашого дослідження труднощі визначаються як суб’єктивний стан напруженості, незадоволеності, що викликається зовнішніми факторами діяльності й залежить від характеру самих факторів, освітньої, моральної й фізичної підготовленості людини до діяльності й ставлення до неї. За результатами анкетування та опитування студентів (161 особа) і викладачів, спостережень за навчальною діяльністю майбутніх учителів було виділено наступні групи типових труднощів у навчанні: навчально-пізнавальні, навчально-дослідницькі та труднощі пов’язані із саморозвитком особистості.

У нашій статті мова йтиме про надання педагогічної підтримки студентам, що мали труднощі, пов’язані із навчально-дослідною діяльністю. Навчально-дослідна діяльність студентів є обов’язковою і визначається навчальними планами. Завданнями майбутніх учителів у такій діяльності є: оволодіння методами, методиками самостійного розв’язання педагогічних завдань, методологією наукового пізнання; формування дослідницьких умінь і навичок глибокого аналізу ситуації, синтезу, узагальнення, інтерпретації отриманих результатів, абстрактного мислення, планувати і прогнозувати результати своєї діяльності, ефективної організації праці; поглиблене вивчення навчального матеріалу.

У результаті констатувального експерименту 74 із 161 опитаного нами студента (45,96%) зазначили, що в них переважають труднощі, пов’язані з навчально-дослідною діяльністю, а саме: формулювання мети, завдань дослідження, встановлення зв’язків між новими і засвоєними знаннями, моделювання, комбінування, добір навчально-наукової літератури, її аналіз і узагальнення основних підходів, недостатнє володіння методами дослідження, написання анотацій, рефератів, виконання курсових і дипломних робіт, оформлення наукової роботи. До цієї групи увійшло 39 студентів третього курсу, у яких виникали труднощі в написанні першої курсової роботи, та 35 студентів четвертого курсу, у яких також були труднощі з написанням курсової роботи (труднощі у визначенні концептуального апарату дослідження, у оформленні курсової роботи згідно з вимогами тощо).

Організація педагогічної підтримки розглядається нами як спільна діяльність викладача і студента, якій притаманні внутрішня підпорядкова-

ність, узгодженість видів, форм, методів, прийомів, конкретних дій, що забезпечує чіткий технологічний механізм, спрямований на професійне самовизначення і саморозвиток майбутнього вчителя. Під педагогічною підтримкою в умовах навчального процесу педагогічних вищих навчальних закладів розуміємо систематичну, цілеспрямовану діяльність викладача (або колективу викладачів), що забезпечує розкриття особистісного потенціалу майбутнього вчителя шляхом надання конкретної допомоги йому в самостійному подоланні труднощів у навчанні та в самовизначенні й самореалізації як фахівця.

Педагогічна підтримка зі студентами, що мали труднощі у навчально-дослідній діяльності проявлялася наступним чином.

Перш за все, зауважували, що поява навчально-дослідних труднощів у майбутніх учителів пов'язана насамперед із написанням курсових робіт, тобто з проведенням науково-педагогічного експерименту, що є важливим складником професійної компетентності майбутнього вчителя, необхідним інструментом у його повсякденній роботі. Студент мав чітко усвідомлювати послідовність етапів цієї роботи, співвідношення форм та методів організації експериментальної роботи, специфічні прийоми та шляхи її реалізації. Досить часто студенти відчували певні труднощі на початку здійснення самостійної творчої діяльності, особливо при виборі теми експерименту, формулюванні гіпотези, постановці мети, визначенні об'єкта та предмета дослідження, організації етапів проведення експериментальної роботи, технічному оформленні наукової роботи тощо.

Подоланню труднощів майбутніх учителів у навчально-дослідній роботі сприяло використання різних видів і форм педагогічної підтримки та методів її здійснення. На основі вивчення наукової літератури [1; 3] було схарактеризовано такі види педагогічної підтримки: безпосередня й опосередкована, що можуть мати превентивний чи оперативний характер. Безпосередня педагогічна підтримка передбачає пряме залучення того, кого підтримують, у діяльність з подолання різних видів труднощів, що впливають на розвиток його особистості і самореалізацію та передбачає спільне планування, аналіз, співпрацю, рефлексію, тобто такі дії, які необхідні для подальшого самостійного подолання труднощів та проблем. Опосередкована педагогічна підтримка здійснюється без активної участі того, кого підтримують, у вигляді спрямування, схвалення, створення ситуації успіху, варіативності навчальних завдань, способів їх ускладнення, можливості вибору завдань із певного переліку тощо. Превентивний характер педагогічної підтримки спрямований на виявлення причин, що викликають труднощі і проблеми для запобігання їхній появі в навчальній діяльності суб'єкта. Оперативний характер педагогічної підтримки є реакцією педагога на прохання суб'єкта про допомогу. Наслідком педагогічної підтримки завжди є особистісне зростання і розвиток майбутнього фахівця, що виявляється в самореалізації, самоорганізації та саморозвитку здібностей до особистісного і професійного самовизначення. У ході нашого дослідження

було також виділено індивідуальну, групову та колективну форми педагогічної підтримки.

Педагогічними умовами організації педагогічної підтримки майбутніх учителів як оптимальну характеристику функціонування різних видів, форм педагогічної підтримки та методів її здійснення в реальному навчальному процесі, що забезпечують цей процес, визначаємо:

- гуманний характер стосунків суб'єктів навчання, побудований на засадах партнерства, гармонійної координації зусиль;
- педагогічне забезпечення процесів саморозвитку та самореалізації особистості студента у спеціально організованому освітньому середовищі шляхом інтеграції педагогічної, соціальної і психологічної підтримки;
- розвиток гуманістичної позиції майбутнього вчителя і формування вмінь здійснювати педагогічну підтримку в школі.

Так, опосередкована педагогічна підтримка проявлялась у системному підході, суть якого полягала в скоординованих чітких навчальних планах спеціальності, створенні положення про навчально-дослідницьку роботу студентів із визначенням функцій структурних підрозділів в університеті, на факультетах, дієвому організаційному механізмі залучення талановитої студентської молоді до наукової роботи.

Ефективність науково-дослідної роботи студентів залежала також від скоординованості всіх компонентів системи професійної підготовки, спрямованості мотиваційної сфери студента на дослідницький пошук, починаючи з першого курсу тощо. Виконання такого виду роботи в процесі вивчення навчальних дисциплін відбувалося при використанні безпосередньої педагогічної підтримки студента: оптимальному співвідношенні репродуктивних і творчих завдань, індивідуальних та колективних форм організації процесу навчання, максимальної насиченості занять ситуаціями спільної творчої діяльності.

Крім того, студенти з допомогою викладачів набували умінь і навичок користуватися науковою, довідковою, методичною літературою (для цього до студентів були запрошені працівники бібліотеки, які ознайомили з особливостями роботи з бібліотечними каталогами та літературними джерелами); навичок володіння комп'ютерною обробкою даних та методами інформаційного пошуку, зокрема в мережі Інтернет (для цього одне заняття з курсу "Основи наукових досліджень" проводилося в комп'ютерній лабораторії, де студентам розповідали й показували, як можна використовувати комп'ютер для навчально-дослідної діяльності). Щоб студенти могли удосконалювати свої навички роботи з комп'ютером, вони мали можливість відвідувати комп'ютерну лабораторію в позааудиторний час. Особливо важливим це виявилось для тих студентів, які не мали особистого комп'ютера.

Оперативна педагогічна підтримка в процесі подолання труднощів у навчально-дослідній діяльності зі студентами здійснювалася за допомогою консультацій, зокрема індивідуальних і групових їх форм, на яких викла-

дачі допомагали долати ці труднощі. Для деяких студентів таких консультацій було недостатньо, і проблеми все одно виникали. Для таких студентів проводили додаткову лекцію з основ наукових досліджень, під час якої майбутніх учителів цікавили питання визначення категоріального апарату педагогічного дослідження, проведення експерименту, оформлення курсової роботи тощо.

Для студентів було розроблено також методичні рекомендації, що є методичним інструментарієм превентивної педагогічної підтримки. Ці рекомендації були спрямовані на попередження труднощів у процесі проведення й оформлення експериментального дослідження студентами, у них детально описано етапи підготовки та проведення дослідження.

Таким чином, у процесі використання різних видів і форм педагогічної підтримки та методів її здійснення студенти стали допускати менше помилок у визначенні концептуального апарату дослідження, значно скоротилася кількість технічних помилок в оформленні наукової роботи, майбутні вчителі активно допомагали один одному при виборі теми дослідження, обмінювалися цікавою інформацією, отриманою з інших джерел тощо.

Висновки. Статистичний аналіз експериментальних даних дослідження дав змогу виявити істотні зміни якості навчальної діяльності майбутніх учителів унаслідок організації педагогічної підтримки. Так, 61 студент (82,43%) вказав на подолання труднощів, пов'язаних із навчально-дослідницькою діяльністю, а саме: стало легше організовувати власну експериментальну роботу, визначати концептуальний апарат дослідження, здійснювати оформлення наукового дослідження згідно з вимогами.

Отже, обрані види та форми педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання та методи її здійснення можна вважати ефективними для подолання навчально-дослідних труднощів у навчанні. Зауважимо, що організація педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання – процес достатньо складний, оскільки він пов'язаний з розвитком індивідуальності людини, з проблемами формування особистості кожного студента, а ці проблеми мають унікальний і неповторний характер, тому дати конкретні рекомендації досить важко. Кожна проблема має вирішуватися індивідуально. Педагогічна підтримка не може гарантувати, що вирішення кожної проблеми буде легким і матиме позитивний результат відразу. Однак у процесі вирішення власних проблем студенти вчать не повторювати помилок, а також набувають досвіду проектування своїх дій щодо вирішення складних ситуацій в умовах майбутньої професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Газман О. С. Воспитание и педагогическая поддержка детей / О. С. Газман // Нар. образование. – 1998. – № 6. – С. 108–111.
2. Гребенюк О. С. Теория обучения: учебник [для студ. высш. учеб. заведений] / О. С. Гребенюк, Т. Б. Гребенюк. – М. : Владос-Пресс, 2003. – 384 с.

3. Сорока Г. І. Організація педагогічної підтримки в школі: для студентів та слухачів ІПО / Г. І. Сорока. – Харків, 2001. – 68 с.

4. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. О. Хомич. – К. : “Магістр-S”, 1998. – 200 с.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2015.

Карапузова И. В. Организация технологии педагогической поддержки студентов, у которых выявлены трудности в учебно-исследовательской деятельности

В статье освещены отдельные результаты внедрения авторской технологии организации педагогической поддержки будущих учителей в процессе обучения. В частности, раскрываются особенности оказания педагогической поддержки студентам, у которых выявили трудности в учебно-исследовательской деятельности. Доказано, что в процессе использования различных видов и форм педагогической поддержки и методов ее осуществления, будущие учителя стали допускать меньше ошибок в определении концептуального аппарата исследования, значительно сократилось количество технических ошибок в оформлении научных работ, студенты активно помогали друг другу при выборе темы исследования и т.п.

Ключевые слова: педагогическая поддержка, организация, технология, студент, трудности, учебно-исследовательская деятельность, обучения, личность.

Karapuzova I. Organization of Pedagogical Support Technology of Students With Difficulties in Training Activities and Research

Some results on the implementation of the author's technology of the organization of pedagogical support of future teachers in the learning process are highlighted in the article. In particular, the peculiarities of providing the pedagogical support to the students who have difficulties in training activities and research are disclosed (statement of purpose, research objectives, networking between new and learned knowledge, insufficient knowledge of research methods, execution and design of the research papers, etc.).

In order to overcome some difficulties in training activities and research by the students practical classes were plenty of common creativity situations for developing the abilities to establish connections between new learned knowledge, to model and to combine; variant research topics for self-choice were proposed. The preventive assistance was carried out during the practical classes on the subject “Fundamentals of scientific research”, individual work of students in computer labs for mastering the skills of keeping of scientific work and searching the information on the Internet. The indirect pedagogical support included the development of methodical recommendations for preventing the problems during the realization and execution of experimental research by the students.

In the process of using different types and forms of pedagogical support and methods of its implementation future teachers become less faults in defining of the conceptual research apparatus, significantly reduced the number of technical errors in keeping of scientific work, students actively helped each other in choosing a research topic, exchanged interesting information got from other sources and so on. Data analysis of experimental research enables to detect significant changes in the quality of training activity of future teachers because of pedagogical support organization. 82.43% of students, who had difficulties in training activities and research, mastered the skills to organize experimental work, to determine the conceptual apparatus of the research, to carry out the execution of experimental research according to requirements.

Key words: pedagogical support, organization, technology, student, difficulties, training activities and research, training, personality.